

СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Понікаров Валерій Дмитрович,
кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри контролю і аудиту Харківського національного
економічного університету імена Семена Кузнеця
Кожушко Ольга Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри контролю і аудиту Харківського національного економічного
університету імена Семена Кузнеця

Наявність сучасної, міжнародно визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального розвитку будь-якої країни. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, при якому як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їх права будуть поважатись. Створення такої системи має особливе значення для України – країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

Варто зазначити, що основні норми інтелектуальної власності в системі українського законодавства визначено Конституцією, розробленими на її підставі законами та іншими нормативно-правовими актами. Так стаття 54 Конституції України передбачає, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. А відповідно до статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої

діяльності [1].

Тобто поняття творчої діяльності значно ширше від поняття інтелектуальної діяльності, кількість результатів творчої діяльності значно більше об'єктів інтелектуальної власності.

Слід зауважити, що термін "інтелектуальна власність" виник в процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері науки, виробництва, мистецтва і літератури. У найширшому розумінні інтелектуальна власність означає закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в цих сферах. У загальнозживаному розумінні "інтелектуальна власність" – це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом не матеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, визначених законодавством. Тобто об'єктом права інтелектуальної власності може бути лише нематеріальні об'єкти, які є результатом творчої інтелектуальної діяльності.

Більш ширше та ґрунтовне визначення інтелектуальної власності дає Всесвітня організація інтелектуальної власності. Так, відповідно до Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності інтелектуальна власність включає права, що відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавській діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телепередачам; винаходам у всіх областях людської діяльності; науковим відкриттям; промисловим зразкам; товарним знакам, знакам обслуговування, фірмовим найменуванням і комерційним позначенням захисту проти недоброякісної конкуренції, а також всі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях [2].

Інтелектуальна власність має подвійний характер. З одного боку, право,

що виникає у творця на результат інтелектуальної діяльності подібне до майнових прав. І це забезпечує його власнику розпоряджатися результатом творчої діяльності на свій розсуд. З іншого боку, автор (особа, творчою працею якої створено результат інтелектуальної діяльності) володіє також і сукупністю особистих немайнових (моральних) прав. Основним особистим немайновим правом є право на визнання певної фізичної особи творцем конкретного об'єкта інтелектуальної власності.

Значним досягненням сучасного правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності є прийняття нового Цивільного кодексу України, більшість норм якого з інтелектуальної власності містяться в книзі четвертій "Право інтелектуальної власності". Книга IV ЦК України враховує сучасний стан економіки, національні традиції і звичаї, вона максимально наблизила систему охорони інтелектуальної власності до світових стандартів. Окрім того, ця книга містить загальні положення про право, основні норми авторського права, суміжних прав, права інтелектуальної власності на наукове відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, раціоналізаторську пропозицію, komponування інтегральної мікросхеми, сорт рослин, породи тварин, а також торгову марку (знак для товарів і послуг), географічну вказівку і комерційну таємницю [3].

Чітко визначається поняття "право інтелектуальної власності", відображається його співвідношення з правом власності на річ, визначаються об'єкти, суб'єкти права, зміст майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності, підстави їх виникнення, умови використання об'єктів інтелектуальної власності і передачі прав на них, визначаються наслідки порушення права інтелектуальної власності і способи судового захисту.

Стаття 420 ЦК України містить перелік об'єктів прав інтелектуальної власності, до яких належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи,

корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення (зазначення походження товарів); комерційна таємниця.

Цей перелік не є виключним, і, на думку багатьох фахівців, може поповнюватися новими результатами творчої діяльності.

Умовно об'єкти права інтелектуальної власності можна поділити на чотири групи. Першу групу – авторські права і суміжні права – складають літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення. Другу групу складають об'єкти промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції. До третьої групи відносяться сорти рослин і породи тварин, які прирівняні до об'єктів промислової власності за своїм правовим режимом. Вони є творчими результатами і при відповідності вимогам закону визнаються об'єктами інтелектуальної власності. Четверту групу складають комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів та послуг), географічні зазначення, комерційні таємниці, які належать до видів творчості, що спрямовані на створення засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів, робіт і послуг. В точному значенні ці об'єкти не є результатами діяльності, але в правовому режимі вони також прирівнюються до об'єктів промислової власності. Щодо об'єкта права інтелектуальної власності – наукового відкриття – виключного права не виникає, воно визнається надбанням всього людства, тому визнавати його об'єктом права інтелектуальної власності можна лише умовно.

Відповідальність за здійснення політики у сфері інтелектуальної власності в Україні покладено на Міністерство освіти і науки України. Виконання конкретних функцій у цій сфері воно делегувало Державній службі інтелектуальної власності. Ця служба є урядовим органом державного

управління, що уповноважений реєструвати і підтримувати на території України права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення тощо, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права: творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних та інших творів. Вона проводить єдину державну політику у сфері охорони прав на об'єкти права інтелектуальної власності, здійснює роботи по удосконаленню нормативно-правової бази, контролює дотримання чинного законодавства в цій сфері, підтримує міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності, забезпечує умови щодо введення інтелектуальної власності до господарського обігу, координує роботи з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з інтелектуальної власності, взаємодіє з громадськими організаціями, які опікуються інтелектуальною власністю.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 380 – 418.
2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
204. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435 –IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www // zakon.rada.gov.ua>.